

Preventie- en handhavingsplan Alcohol 2022-2023

gemeente Dordrecht

Voorwoord

Dit preventie- en handavingsplan Alcohol is geschreven tijdens de coronacrisis. Als corona één ding duidelijk heeft gemaakt, is het hoe belangrijk een gezonde leefstijl is. De coronacrisis brengt steeds nieuwe uitdagingen, ook op het gebied van alcoholbeleid. Hoe zorgen we ervoor dat we vroegtijdig signaleren of inwoners vanwege corona (veel) meer zijn gaan drinken? En hoe zorg je voor handhaving aanvullend op de coronamaatregelen die al geruime tijd gelden?

De meest recente meetgegevens die het RIVM en GGD GHOR NL ophalen in de monitor *Welbevinden en leefstijl tijdens de coronacrisis*¹ laten een aantal veranderingen in alcoholgebruik zien. Waar landelijk ruim 10% van de volwassenen aangeeft meer alcohol te zijn gaan drinken, is er ook een groep van bijna 30% die zegt (veel) minder te zijn gaan drinken. Bij verreweg de grootste groep, ruim 60%, blijft het alcoholgebruik stabiel. Hoewel de cijfers niet verontrustend lijken, is het toch van belang om extra aandacht te hebben voor risicogroepen. Ook jongeren kunnen klachten (stress, angst, depressie, eenzaamheid) ontwikkelen die alcoholgebruik in de hand kunnen werken.

Alcoholgebruik, de aanpak van dronkenschap en doorschenken vragen blijvend aandacht. Het gebruik van alcohol verandert en daar moeten we als gemeente snel op in kunnen spelen. Zeker nu corona ook de komende tijd een belangrijke rol blijft spelen in het openbare leven.

Dit preventie- en handavingsplan Alcohol staat niet op zichzelf. Er zijn directe verbindingen met de lokale nota Publieke Gezondheid (2020-2023), het lokaal preventieakkoord, het lokaal sportakkoord en het handavingsbeleid horeca van de gemeente Dordrecht. De looptijd van dit plan sluit zoveel mogelijk aan op de andere plannen zodat we de evaluatie en het vervolg optimaal op elkaar kunnen afstemmen.

Dank tenslotte aan alle partners die met ons mee hebben gedacht over de invulling en uitvoering van dit plan. Op een integraal dossier als het alcoholbeleid is draagvlak, betrokkenheid en samenwerking essentieel voor een goede planvorming en uitvoering.

Wouter Kolff

Burgemeester
gemeente Dordrecht

Rik van der Linden

Wethouder Jeugd en Publieke gezondheid
gemeente Dordrecht

¹ ronde 11, mei 2021

Inhoud

Inleiding	4
1. Alcoholgebruik in beeld	7
1.1 Alcoholgebruik onder volwassenen	7
1.2 Alcoholgebruik onder jongeren en jongvolwassenen	7
1.3 Houding en gedrag van ouders	8
1.4 Naleving	9
2. Ambitie en doelstellingen	10
2.1 Ambitie	10
2.2 Doelstellingen alcoholgebruik	10
2.3 Doelstelling verbeterde naleving	10
3. Uitgangspunten voor beleid	11
3.1 Samen optrekken	11
3.2 Omgevingsbenadering	11
3.3 Integrale beleidsvisie	11
4. Activiteiten	12
4.1 Educatie	12
4.2 Regelgeving	15
4.3 Handhaving	16
4.4 Verbinding preventie - handhaving	17
Belangrijkste literatuur en bronnen	19

Inleiding

In de lokale nota Publieke Gezondheid hebben we ons 'minder alcoholgebruik onder Dordtenaren' als doel gesteld. In dit preventie- en handavingsplan ligt de focus op de belangrijkste maatregelen die wij, de gemeente Dordrecht, nemen om het alcoholgebruik onder jongeren (tot 18 jaar) en jongvolwassenen (tot 25 jaar) te voorkomen en terug te dringen. Vermindering van alcoholgebruik draagt bij aan het kansrijk, veilig en gezond opgroeien van jongeren. Minder gebruik van middelen leidt tot betere prestaties, minder schoolverzuim of uitval en een betere gezondheid.

De schadelijkheid van alcohol

Alcohol is het meest gebruikte genotmiddel in ons land. Het gebruik is sociaal en economisch diep in onze samenleving geworteld. Ruim 80% van de volwassen Nederlanders drinkt in meer of mindere mate alcohol. Ook onder jongeren wordt er veel gedronken.

Echter, alcohol is niet zomaar een consumentenproduct. Alcoholgebruik gaat gepaard met tal van fysieke, mentale en maatschappelijke problemen.² De mate van schade is grotendeels dosis gerelateerd. Er is geen veilige ondergrens. Licht en matig alcoholgebruik worden al in verband gebracht met onder meer hartritmestoornissen en diverse soorten kanker. Zwaar drinken³ is gerelateerd aan een hoger risico op acute schade door alcohol, zoals alcoholvergiftiging en verkeersongevallen en geeft een verhoogde kans op hersenschade. Overmatig drinken brengt bovendien een grotere kans op verslaving en op schade aan de organen met zich mee.

Alcoholgebruik heeft daarnaast invloed op het psychisch functioneren; depressie, angstklachten en suïcide zijn gerelateerd aan regelmatig dronken zijn en/of aan problematisch alcoholgebruik. Huiselijk geweld, agressie, uitgaansgeweld en vandalisme worden vaak onder invloed van alcohol gepleegd. In gezinnen waar alcoholgebruik door de ouders problematisch is, worden de problemen vaak van generatie op generatie doorgegeven.

Voor jongeren en jongvolwassenen zijn de risico's van alcoholgebruik groter dan voor volwassenen.⁴ Niet alleen zijn de acute gevolgen voor hen vaak ernstiger – zij raken bijvoorbeeld eerder bewusteloos en kunnen onder invloed over hun seksuele grenzen heen gaan – maar ook heeft drinken op jonge leeftijd gevolgen voor de lange termijn. Denk aan verstoring van de hersenontwikkeling en een grotere kans op verslavingsproblemen. Agressief, asociaal en delinquent gedrag komt bovendien vaker voor bij jongeren die drinken dan bij hun niet- drinkende leeftijdsgenoten. Bij jongvolwassenen kunnen de gevolgen van alcoholgebruik leiden tot kort- en langdurig verzuim, studievertraging, afname van de studieprestaties en studie-uitval.

Zoomen we nog jonger in, op het ongeboren en jonge kind, dan zien we dat alcoholgebruik van de moeder tijdens de zwangerschap grote invloed heeft op de ontwikkeling van de foetus. De hersenen lopen tijdens de ontwikkeling van het ongeboren kind de grootste risico's op schade door alcoholgebruik van de moeder. Ook het centrale zenuwstelsel van het kind kan schade oplopen. Dit alles kan vervolgens weer verschillende negatieve gevolgen hebben voor het kind. Niet alleen voor de periode na de geboorte, maar ook voor later tijdens het opgroeien. Denk aan mentale problemen, problemen in de fijne motoriek, problemen bij de cognitieve ontwikkeling en verschillende gedragsproblemen. Ten slotte verhoogt het gebruik van alcohol tijdens de zwangerschap het risico op een miskraam, vroeggeboorte of een laag geboortegewicht.

² Expertisecentrum Alcohol, 2020.

³ Er is sprake van zwaar drinken indien er minstens één keer per week ten minste vier (vrouwen) of zes (mannen) glazen alcohol op één dag worden gedronken. Overmatig drinken is gedefinieerd als het drinken van meer dan 21 glazen per week (mannen) of meer dan 14 glazen per week (vrouwen). Bingedrinken wil zeggen: minstens vijf glazen bij één gelegenheid minstens 1 keer per maand.

⁴ Expertisecentrum Alcohol, 2020.

Alcoholwet: beperkt beschikbaarheid en regelt een verantwoorde verstrekking

Het beperken van de beschikbaarheid van alcohol is één van de meest effectieve maatregelen om alcoholgebruik te verminderen en de daaraan gerelateerde schade te voorkomen.⁵ De Alcoholwet (AW) is een wet die de verstrekking van alcoholhoudende dranken en daarmee de beschikbaarheid van alcohol reguleert. Daarnaast richt de AW zich op verantwoorde verstrekking.

De AW heeft als doel om schadelijke gevolgen van alcoholgebruik tegen te gaan en alcohol gerelateerde overlast terug te dringen. De wet valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en is daarmee primair een gezondheidswet. Het toezicht op de naleving van de DHW is sinds 2013 decentraal belegd en daarmee de verantwoordelijkheid van de gemeente.⁶

DHW = Alcoholwet per 1 juli 2021

De Drank- en Horecawet is gewijzigd. In december 2020 stemde zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer in met het wijzigingsvoorstel van staatssecretaris Paul Blokhuis. Ook heeft de meerderheid van de Kamerleden ingestemd met 8 amendementen op het voorstel.

De naam van de wet is gewijzigd in Alcoholwet. De belangrijkste wijziging is dat er niet meer gestunt mag worden met prijzen. Supermarkten, slijterijen en online drankverkooppunten mogen nog maximaal 25% korting geven op alcohol. Daarnaast is het voortaan zo dat volwassenen die alcohol bestellen voor minderjarigen en de alcohol daarna aan hen doorgeven op voor publiek toegankelijke plaatsen (met name in de horeca) strafbaar zijn.

Samenwerken aan het preventie- en handhavingsplan

Op een integraal dossier als het alcoholbeleid is betrokkenheid en samenwerking essentieel voor een goede planvorming en uitvoering. Dit preventie- en handhavingsplan is dan ook tot stand gekomen in samenspraak met verschillende partners binnen de domeinen gezondheid en veiligheid, zoals de GGD ZHZ, Jong JGZ, het sociaal wijkteam, organisaties voor verslavingspreventie, jongerenwerk, buurtwerk, (sport)verenigingen en andere paracommerciële instellingen. Vanwege de heersende coronamaatregelen hebben we partners niet kunnen uitnodigen voor inspraakavonden, maar hebben we hun visie, mening en betrokkenheid opgehaald via een digitale vragenlijst.

Als gemeente hebben we een sturende en deels uitvoerende rol. Met het verlenen van opdrachten en subsidies aan partners sturen we op de doelstellingen en activiteiten die we in dit preventie- en handhavingsplan hebben vastgelegd. Een grote uitvoerende partner op het gebied van preventie is de GGD ZHZ. Wat betreft regelgeving en handhaving bespreken we in de verschillende overleggen met de Dordtse horeca, politie en de Omgevingsdienst ZHZ casussen, knelpunten, nieuwe initiatieven en nieuwe regelgeving.

Samenwerken met andere beleidsterreinen

Het preventie- en handhavingsplan Dordrecht staat niet op zichzelf. Het sluit aan op landelijk beleid zoals het Nationaal Preventieakkoord. In het [Nationaal Preventieakkoord](#) heeft een veelheid aan organisaties en maatschappelijke partners waaronder het bedrijfsleven, sportorganisaties en onderwijsinstellingen zich verbonden met een pakket aan maatregelen voor het terugdringen van roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik.

⁵ Babor e.a., 2010; Burton e.a., 2017.

⁶ Met het preventie- en handhavingsplan voldoet de gemeente aan de wettelijke eisen die zijn vastgelegd in artikel 43a van de Alcoholwet.

Het preventie- en handhavingsplan raakt ook aan verschillende gemeentelijke taken en beleidsterreinen. Het sluit aan op het lokale preventieakkoord en de lokale nota Publieke Gezondheid. Zowel in de beleidsvorming als in de uitvoering wordt nadrukkelijk afstemming gezocht met het handhavingsbeleid alcohol en horeca Dordrecht, het lokale sportbeleid en sportakkoord, horeca- en evenementenbeleid.

Evaluatie

Kritisch evalueren is een belangrijk onderdeel van dit preventie- en handhavingsplan. Om de kwaliteit van onze aanpak hoog te houden en waar nodig tijdig bij te stellen, gebruiken we de volgende evaluatiecyclus:

- Elk jaar wordt de uitvoering van het plan geëvalueerd in voortgangs-/subsidiegesprekken met de belangrijkste samenwerkingspartners. Op basis van de inzichten wordt, indien nodig, het beleid en daarmee de inzet van activiteiten bijgesteld.
- Elk jaar worden registraties van alcohol gerelateerde incidenten en delicten opgevraagd bij politie, ziekenhuis en verslavingszorg.
- Jaarlijks worden ervaringsgegevens opgehaald bij partners die in hun dagelijks werk zicht hebben op alcoholgebruik. Dit in verband met trends en vroegsignalering. Denk aan jongerenwerk, onderwijs, politie, boa's, verslavingszorg, jeugdprofessionals.
- Elke twee jaar komen daarbij de nalevingscijfers uit het nalevingsonderzoek leeftijdsgrens en doorschenken. Deze cijfers worden gedeeld met alle betrokken partijen en vormen input bij het bepalen van de richting in beleid.
- Aan het einde van de looptijd van dit plan en daarna elke vier jaar vindt een uitgebreide evaluatie plaats op basis van beschikbaar onderzoek en input van samenwerkingspartners. Hierbij worden de realisatie van activiteiten, effecten van beleid en achterliggende verklaringen op een rij gezet. Op basis hiervan kan vastgesteld worden in hoeverre het beleid de gewenste uitkomsten heeft opgeleverd en op welke punten het beleid bijgesteld dient te worden.

1. Alcoholgebruik in beeld

In dit hoofdstuk schetsen we een cijfermatig overzicht van het alcoholgebruik onder volwassenen, alcoholgebruik onder jongeren en jongvolwassenen, ouderbetrokkenheid en naleving op leeftijdsgrenzen en doorschenken.

1.1 Alcoholgebruik onder volwassenen

Uit cijfers van de GGD ZHZ voor volwassenen blijkt dat 74% van de Dordtenaren van 19-65 jaar aangeeft in het afgelopen jaar (2020) alcohol te hebben gebruikt.⁷ 65-Plusers scoren wat lager, namelijk 68%. Maken we een vergelijking met 2016, dan zien we een positieve trend. In 2016 gaf 78% van de volwassen Dordtenaren en 79% van de Dordtse 65-plussers aan het afgelopen jaar alcohol te hebben gebruikt.

Zwaar en overmatig alcoholgebruik⁸ komt wat vaker voor bij 65-plussers: 15% van de 65-plussers versus 13% van de 19-65 jarigen. In 2016 lag dit percentage bij 65-plussers nog op 21%. Ook hier zien we dus een positieve trend. Desondanks, ligt het alcoholgebruik in Dordrecht over het algemeen nog steeds wel iets hoger dan gemiddeld in de regio Zuid-Holland Zuid.

12% van de Dordtenaren tussen 19-65 jaar zegt nog nooit alcohol te hebben gedronken. Onder 65-plussers is dit percentage 16%.

Landelijke cijfers

In 2020 dronk 6,9% van de 18-plussers overmatig alcohol: 8,2% van de mannen en 5,7% van de vrouwen. Overmatig drinken komt het meest voor bij jongvolwassenen onder de dertig en het minst bij veertigers. Bij alle volwassen leeftijdsgroepen is het aandeel mannen dat overmatig drinkt groter dan het aandeel vrouwen.

Van de totale bevolking boven de 18 jaar drinkt 44,4% geen alcohol of maximaal één glas per dag: 33,6% van de mannen en 54,8% van de vrouwen (Leefstijlmonitor, 2021).

1.2 Alcoholgebruik onder jongeren en jongvolwassenen

Het alcoholgebruik onder jongeren in onze gemeente wordt gemeten aan de hand van de vierjaarlijks GGD Gezondheidsmonitor Jeugd. Deze monitor geeft inzicht in onder meer leeftijd, schooltype, frequentie van gebruik, dronkenschap, wijze van verkrijgen van alcohol en de rol van ouders. Uit de laatste GGD monitor (2019) blijkt het volgende risicovolle drinkgedrag onder Dordtse jongeren:⁹

- Aangeschoten of dronken geweest in de afgelopen vier weken, 13 tot 15-jarigen: 9%.
- Aangeschoten of dronken geweest in de afgelopen vier weken specifiek 15-jarigen: 17%.
- Bingedronken in de afgelopen vier weken, 13 tot 15-jarigen: 13%.
- Bingedronken in de afgelopen vier weken, specifiek 15-jarigen: 23%.

⁷ Bron: <https://www.hoegezondiszhz.nl/dashboard/dashboard4/leefstijl/>

⁸ Er is sprake van zwaar drinken indien er minstens één keer per week ten minste vier (vrouwen) of zes (mannen) glazen alcohol op één dag worden gedronken. Overmatig drinken is gedefinieerd als het drinken van meer dan 21 glazen per week (mannen) of meer dan 14 glazen per week (vrouwen).

⁹ Het percentage bingedronken ligt hoger dan het percentage scholieren dat aangeeft aangeschoten of dronken te zijn geweest. Hoe dit kan? Bingedronken staat in de vragenlijst gedefinieerd (= vijf glazen of meer op een gelegenheid) en is een objectief gegeven. Beoordelen of men aangeschoten of dronken is geweest, is een subjectief gegeven.

In Zuid-Holland Zuid ligt het percentage 13 tot 15-jarigen dat in de afgelopen vier weken bingedronken is geweest op 15%. Wanneer we dit percentage vergelijken met andere regio's zoals Zeeland, West-Brabant en Limburg waar het percentage varieert tussen 22% en 23%, komt de regio Zuid-Holland Zuid er betrekkelijk gunstig uit.

Helaas hebben we lokaal geen cijfers beschikbaar voor de groep jongvolwassenen.

Landelijke cijfers

Tussen 2017 en 2019 is het aantal scholieren van 12 t/m 16 jaar dat ooit alcohol heeft gedronken niet veranderd (47%). In 2003 lag dit percentage nog boven de 80%, zowel bij jongens als bij meisjes. Sinds 2003 is ook het aantal scholieren dat in de afgelopen maand alcohol heeft gedronken flink afgenomen van 58% in 2003 naar 26% in 2019. Dit geldt ook voor het bingedrinken waar het percentage daalde van 38% naar 18%. De daling lijkt echter niet verder door te zetten.

Van de scholieren die in de maand voorafgaand aan het onderzoek dronken, heeft bijna drie op de vier bij één gelegenheid vijf of meer glazen alcohol gedronken. Het bingedrinken in de afgelopen maand neemt sterk toe tussen de 13 en 14 jaar: van 4,6% bij de 13-jarigen naar 18% onder de 14-jarigen.

Er zijn verschillende onderzoeken die informatie geven over het drinkgedrag van jongvolwassenen of van subgroepen daarbinnen:

- Gekeken naar de totale volwassen bevolking valt op dat schadelijk gebruik van alcohol het meest voorkomt in de leeftijdsgroep 18-29 jaar.¹⁰
- De meerderheid van de mbo- en hbo-studenten drinkt en ruim 70 procent doet dat regelmatig. Van degenen die drinken, drinkt 19 procent gemiddeld meer dan 10 glazen alcohol op een weekenddag. De 17-jarigen op het mbo drinken meer dan hun leeftijdgenoten op het hbo of voortgezet onderwijs.¹¹
- Jongvolwassenen die regelmatig uitgaan, drinken op een uitgaansdag bijna 14 glazen, terwijl zij op andere dagen dat zij alcohol drinken bijna drie glazen consumeren.¹²

1.3 Houding en gedrag van ouders

Hoewel de invloed van peers (leeftijdgenoten, vrienden) op het (drink)gedrag toeneemt met de leeftijd, blijven ouders invloed houden op het drinkgedrag van hun opgroeiende kind, bijvoorbeeld via hun houding ten opzichte van alcohol of door de afspraken die zij met hun kind maken.¹³

Uit landelijke cijfers blijkt dat een kwart van de 12 tot 16-jarige scholieren die wel eens drinken, alcohol krijgt van hun ouders.¹⁴ Dit percentage is niet gedaald sinds 2016. Echter, er zijn meer ouders die hun rol wel oppakken dan niet. Zo gaf in 2015 drie kwart van de ouders aan expliciet als regel te hebben dat hun minderjarige kind niet mag drinken. In 2007 was dit nog 50%.¹⁵ Ouders die zelf (veel) drinken, zijn toleranter ten aanzien van alcoholgebruik bij hun kinderen.

¹⁰ Tuithof e.a., 2018

¹¹ Van Dorsselaer e.a., 2020

¹² Monshouwer e.a., 2016

¹³ Engels e.a., 2013

¹⁴ Rombouts e.a., 2020

¹⁵ Van Dorsselaer e.a., 2016

1.4 Naleving

Met het nalevingsonderzoek wordt onderzocht in hoeverre de leeftijdsgrens voor alcohol wordt nageleefd door verschillende alcoholverstrekkers. In onderstaande tabel zien we zowel regionale cijfers als landelijke cijfers.

Het regionale nalevingsonderzoek van de GGD laat zien dat het gemiddelde nalevingspercentage in de regio Zuid-Holland Zuid in 2017 41% bedroeg.¹⁶ Landelijk ligt dit percentage op 38% (in 2020).¹⁷ Vooral sportkantines (voetbal en hockey) scoren hoog als het gaat om het *niet* naleven van de leeftijdsgrens voor alcohol. Maken we een vergelijking met landelijk, dan zien we dat verkopers in de regio Zuid-Holland Zuid het (iets) beter doen dan landelijk voor wat betreft cafetaria's en horecagelegenheden. Bij sportkantines en slijterijen scoren we in de regio juist minder goed.

naleving leeftijdsgrens door verkooppunten in %			
	2017 regio Zuid-Holland Zuid	2018 landelijk	2020 landelijk
Supermarkten	58%	68,9%	58,1%
Slijterijen	45%	73,3%	66,3%
Avondwinkels	-	34,7%	41,0%
Cafetaria's	33%	20,7%	29,8%
Horecagelegenheden	37%	17,5%	29,0%
Sportkantines	12%	20,2%	23,9%
Thuisbezorgkanalen	-	9,5%	12,4%
Webshops	-	2,2%	8,8%

¹⁶ Nieuwe regionale cijfers zullen medio 2022 bekend zijn.

¹⁷ Bureau Objectief, 2020

2. Ambitie en doelstellingen

2.1 Ambitie

Het uitgangspunt van de lokale nota Publieke Gezondheid Dordrecht 2020-2023 is preventieve inzet op zorgvoorspellers. Een belangrijke voorspeller van (toekomstig) zorggebruik is een ongezonde leefstijl. Behalve niet roken, voldoende bewegen en gezond eten, draagt ook matig alcoholgebruik bij aan een goede gezondheid. Ten aanzien van alcoholgebruik hebben we in de lokale nota onze gemeentelijke ambitie als volgt verwoord: **"We willen minder alcoholgebruik onder Dordtenaren. We focussen hierbij op het jonge kind en jongeren (en hun ouders)".**

We streven er als gemeente naar dat onze jonge inwoners gezond, veilig en kansrijk kunnen opgroeien. Alcohol hoort daar niet bij, in elk geval niet tot het 18e jaar. Voor (jong)volwassenen adviseert de Gezondheidsraad zowel mannen als vrouwen om geen alcohol te drinken of in ieder geval niet meer dan één standaardglas alcohol per dag.¹⁸ Een sociale en fysieke omgeving die uitnodigt en stimuleert tot gezond gedrag is ondersteunend aan deze ambitie.

2.2 Doelstellingen alcoholgebruik

Onze ambitie concretiseren we in de volgende specifieke doelstellingen, waarbij we ons aansluiten bij de doelstellingen van het Nationaal Preventieakkoord:

- In 2040 is het percentage Dordtse volwassenen dat overmatig tot zwaar drinkt gedaald naar 5%.
- In 2040 drinkt de Dordtse jeugd (jonger dan 18 jaar) geen alcohol.
- In 2040 drinken Dordtse zwangere vrouwen geen alcohol.
- De bewustwording van het eigen drinkgedrag en de effecten daarvan neemt onder de Dordtse bevolking toe.

2.3 Doelstelling verbeterde naleving

Wat betreft het naleefgedrag van gecontroleerde alcoholverstrekkers en paracommerciële instellingen (zoals kantines van sportverenigingen) stellen we ons tot doel:

- Het naleefgedrag blijft in Dordrecht op peil of wordt, waar nodig, verbeterd ten opzichte van de resultaten uit 2017.

Zoals uit de cijfers blijkt, ligt hier vooral een opdracht voor het stimuleren van de naleving bij sportkantines en slijterijen. Bij de horeca is blijvend aandacht nodig.

¹⁸ Een standaardglas is: 250 ml bier, 100 ml wijn of 35 ml jenever (Gezondheidsraad, 2015).

3. Uitgangspunten voor beleid

3.1 Samen optrekken

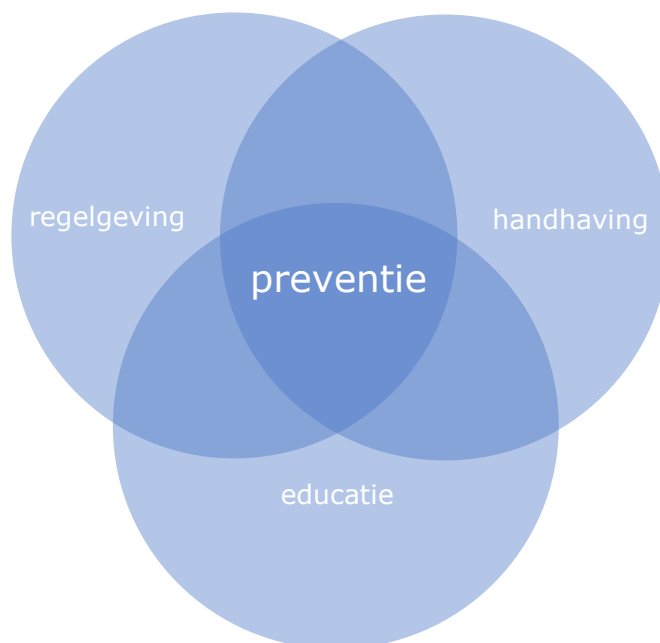
Zoals eerder aangegeven, is dit plan tot stand gekomen met de inbreng van verschillende partners in de stad. Ook in de uitvoering hebben we onze partners nodig om resultaat te bereiken. Denk aan scholen, sportverenigingen, ouders, de GGD ZHZ, het jongerenwerk en horecaondernemers.

3.2 Omgevingsbenadering

De systeemtheorie van Holder (1998) maakt duidelijk dat alcoholgebruik altijd het resultaat is van een combinatie van factoren. De persoon, zijn sociale omgeving en het overheidsbeleid vormen samen een systeem dat uiteindelijk de keuze van de gebruiker bepaalt. Alcoholpreventie kan dus nooit alleen op het individu gericht zijn. Het meest succesvol zijn strategieën die vooral de fysieke en sociale omgeving van de drinker beïnvloeden. In de omgeving van de jonge drinker spelen (locaties van) alcoholverstrekkers, scholen en ouders een belangrijke rol.

3.3 Integrale beleidsvisie

Het preventiemodel van Reynolds (2003, zie hieronder) borduurt voort op de systeemtheorie van Holder. Het preventiemodel kent drie beleidspijlers: educatie, regelgeving en handhaving. De pijlers staan deels op zichzelf maar overlappen elkaar ook. Juist in de overlap is het integrale preventiebeleid terug te zien: het model maakt duidelijk dat niet alleen educatie maar ook regelgeving en handhaving bijdragen aan het voorkómen van (problemen door) alcoholgebruik. Dit preventie- en handhavingsplan is gebaseerd op deze integrale beleidsvisie. Er is immers sprake van een preventie én handhavingsplan. Dat impliceert dat meerdere afdelingen binnen de gemeenten - en dus ook meerdere typen maatregelen - worden ingezet bij de aanpak van alcoholproblematiek.

4. Activiteiten

Naar het preventiemodel van Reynolds zetten we in Dordrecht verschillende interventies en aanpakken in op de drie pijlers: educatie, regelgeving en handhaving. De focus ligt op preventie en daarmee op educatie (en bewustwording).

4.1 Educatie

Veel mensen hebben onvoldoende kennis van de risico's van alcohol. Voor zichzelf, maar zeker ook voor jongeren. We investeren in algemene voorlichting door aan te sluiten bij landelijke campagnes die door de Rijksoverheid en de GGD ZHZ worden ingezet, zoals IkPas en NIX18.

Publiekscampagnes lenen zich goed voor het vergroten van kennis en het ondersteunen van de norm dat alcohol drinken niet vanzelfsprekend is.

NIX18 campagnes

Samen (ouders, sportverenigingen, horeca, scholen en iedereen die wil meedoen) voorkomen dat jongeren onder de 18 (beginnen met) roken en drinken. De [NIX18 campagne](#) kent speciale doelgroepgerichte uitingen.

Jongeren en jongvolwassenen

Zoals eerder vermeld heeft de omgeving een grote invloed op het gedrag van jongeren en jongvolwassenen. Wat betreft alcoholgebruik gaat het, naast de invloed van leeftijdsgenoten, om:

1. alcoholvertrekkers;
2. sportverenigingen en andere paracommerciële aanbieders;
3. school/onderwijs;
4. ouders.

Naast kennis van de risico's van alcoholgebruik weet de omgeving vaak niet hoe bijgedragen kan worden aan het voorkomen van (problemen door) alcoholgebruik. Daarom vormen zowel bewustwording van de risico's als het bieden van handelingsperspectief een rode draad in educatieve interventies. Naast algemene voorlichting investeren we in deskundigheidsbevordering.

Alcoholverstrekkers

Verstrekkers van alcohol zijn verantwoordelijk voor de naleving van de Alcoholwet en aanvullende lokale regelgeving. Van hen wordt verwacht dat ze de leeftijdsgrens voor de verstrekking van alcohol kennen en naleven, evenals het verbod op wederverstrekking, doorschenken bij dronkenschap en het toelaten van personen in kennelijke staat van dronkenschap in de onderneming, de vereniging of bij het evenement. Verschillende typen professionals zijn hierbij betrokken: exploitanten, bedrijfsleiders, filiaalmanagers, barpersoneel, barvrijwilligers, portiers, caissières, etc. Bekend is dat men vaak de regels wel wil naleven, maar niet weet hoe men dit moet aanpakken.

Belangrijk is vooral dat een alcoholverstrekker zich bewust is van zijn/haar verantwoordelijkheid en handelingsperspectief heeft, ook wanneer er weerstand is bij de klant. Om alcoholverstrekkers hierin te bekwaamen zijn trainingsprogramma's ontwikkeld voor medewerkers van horeca, slijterijen, studentenverenigingen en sportverenigingen. Als gemeente wijzen we alcoholverstrekkers op het trainingsaanbod en het en de noodzaak ervan.

Sportverenigingen en andere paracommerciële aanbieders¹⁹

Voor sportclubs is het mogelijk om te werken aan een gezondere omgeving voor hun clubleden (een gezondere sportkantine, een rookvrij terrein en alcoholbeleid).²⁰ De GGD ZHZ en organisaties voor verslavingspreventie bieden trainingen voor barvrijwilligers aan. Ook kunnen vrijwilligers via de NOC*NSF site een training verantwoord schenken volgen.

Daarnaast stimuleren we sportclubs (en andere geïnteresseerde paracommerciële aanbieders) aan de slag te gaan met de Team:Fit-aanpak.

Team:Fit aanpak

Deze aanpak beoogt een gezondere sportomgeving: een gezonder voedingsaanbod in de sportkantine, een rookvrije sportclub en alcoholbeleid. Een sportclub kan zelf kiezen met welk thema aan de slag gegaan wordt samen met een Team:Fit adviseur. Bij alcoholbeleid kan aan de volgende voorbeelden worden gedacht: de schenktijden van alcohol goed zichtbaar maken, barvrijwilligers een cursus 'verantwoord alcohol schenken' laten volgen en de 0.0 keuze aantrekkelijk maken.

Ten slotte sluiten we aan bij landelijke promotiecampagnes, naast NIX18, die speciaal gericht zijn op sportverenigingen. Een voorbeeld is Sportflight 'Wel Zo Sportief'.

Sportflight 'Wel zo sportief'

Deze campagne heeft als doel dat in sportkantines de leeftijdsgrens wordt gehandhaafd en de NIX18-norm in de sportomgeving versterkt wordt. Met een knipoog naar de lijnen in ieder sportveld: sportief gedrag in het veld en ook daarbuiten. De campagne is een samenwerking tussen het Ministerie van VWS, NOC*NSF, sportbonden en het Trimbos-instituut.

Onderwijs

De school is een belangrijke pedagogische omgeving voor jongeren. In samenwerking met de GGD ZHZ gaan we aan de slag om de aanpak van alcoholpreventie op scholen te versterken. Dit doen we door middel van de Gezonde School-aanpak, die de GGD al enkele jaren uitvoert. Binnen de gezonde school-aanpak kunnen scholen aan de slag met verschillende thema's, zoals mentaal welbevinden, voeding, bewegen, hygiëne en alcohol.

Een specifieke aanpak binnen de gezonde school-aanpak, gericht op alcohol, is Helder op School. Bij jongeren tussen 13 en 15 jaar neemt het alcoholgebruik fors toe, zoals we eerder zagen. Extra aandacht binnen Helder op School gaat daarom uit naar de klassen 3 en 4.

Naast voorlichting aan leerlingen gaat het binnen Helder op School ook om het alcoholvrij krijgen van de schoolomgeving en schoolgerelateerde activiteiten.

¹⁹ Paracommerciële rechtspersonen zijn (met name) stichtingen en verenigingen die horeca-activiteiten verrichten die los staan van hun hoofddoel. Denk bijvoorbeeld aan wijk- en buurthuizen en kantines van sportverenigingen.

²⁰ Binnen het lokaal Sportakkoord wordt aansluiting gezocht bij de behoeftes van de sportclubs. Sportclubs die aan de slag willen met een positief sportklimaat worden geïnformeerd over de mogelijkheden van het stimuleren van een gezonde sportomgeving en verantwoord alcoholschenken.

Helder op school

Helder op School is gericht op roken, gebruik van alcohol en drugs, en gamen, met een niveau- en leeftijdsspecifiek, wetenschappelijk onderbouwd aanbod voor leerlingen en hun omgeving. De schoolomgeving en de ouders van de leerlingen worden nadrukkelijk bij de uitvoering van het programma betrokken. De Gezonde School-adviseur van GGD ZHZ kan vraaggericht aan de slag gaan met scholen als zij interesse hebben in één of meerdere thema's.

Ouders en de thuissituatie

Ouders denken vaak dat het gedrag van hun kind(eren) volledig wordt bepaald door vrienden en leeftijdsgenoten, maar dat is niet het geval. Ouders hebben wel degelijk invloed op het alcoholgebruik van hun kind(eren).²¹ Beschermende factoren zijn onder andere het stellen van duidelijke regels, goed voorbeeldgedrag, een goede band tussen ouder en kind en een autoritatieve opvoedstijl. Een slechte ouder-kind relatie en psychische problematiek of middelengebruik van de ouders zijn risicofactoren.

Daar het om de thuissituatie gaat, hebben we als gemeente beperkte invloed. Door specifieke campagnes van NIX18 voor ouders zetten we in op bewustwording en kennisbevordering bij ouders. Daarnaast worden ouders betrokken in de aanpak Helder op School als goed voorbeeld. Ten slotte bestaat er voor ouders en hun kind(eren) die problemen (dreigen te) hebben met middelengebruik, waaronder alcoholgebruik, de mogelijkheid om in gesprek te gaan met een professional van een organisatie voor verslavingspreventie. Deze professionals kan in een vroeg stadium helpen om verslaving te voorkomen.

NIX18 Goed gesprek

Deze regionale campagne licht ouders voor over de werking van het puberbrein en biedt ouders tools om met hun kind in gesprek te gaan over middelengebruik.

Ter ondersteuning van de NIX18 campagne zetten we regionaal ook in op de campagne *Zien drinken, doet drinken*. Het doel van deze campagne is om ouders en andere volwassenen bewust te maken van de invloed die zij met hun drinkgedrag hebben op de beeldvorming van alcohol en het latere drinkgedrag van kinderen.

Ten slotte geven we bekendheid aan de campagne Helder opvoeden. Hoe ga je als ouder om met een puberend kind en welke rol neem je aan in de opvoeding bij het voorkomen van risicovol gedrag zoals middelengebruik?

Zwangeren

In het landelijk actieprogramma Kansrijke Start (van het Ministerie VWS) wordt bij leefstijl en psychische gezondheid van ouders/moeders aandacht besteed aan factoren die een rol spelen in het bieden van een kansrijke start aan kinderen, zo ook aan alcoholgebruik. In een lokale coalitie, samen met partners uit het sociale en medische domein, werken we ook in Dordrecht aan een kansrijke start voor Dordtse kinderen. Onze ambities zijn uitgewerkt in het lokaal plan Jeugd.²²

Binnen de lokale coalitie werken we met partners aan verschillende doelen, zoals betere samenwerking tussen het medisch en sociaal domein, betere signalering en doorverwijzing van kwetsbaarheid en het bevorderen van een gezonde zwangerschap. Bij dit laatste zetten we in op het bewust maken van de gevaren van alcoholgebruik en het bieden van extra ondersteuning aan

²¹ Van der Vorst e.a., 2006; Smeets e.a., 2019

²² Lokaal plan Jeugd 2019-2022, actielijn Kansrijke, veilige en gezonde start.

zwangere vrouwen (via huisartsen, verloskundigen en gynaecologen) in het stoppen met het gebruik van alcohol.

4.2 Regelgeving

De Alcoholwet is primair een volksgezondheidswet met als doel om met name onder jongeren gezondheidsschade door alcoholgebruik te voorkomen. Met de nieuwe Alcoholwet wil de overheid problematisch alcoholgebruik en alcoholgebruik onder 18-minners verder terugdringen, zoals afgesproken in het Nationaal Preventieakkoord. Behalve de dubbele boete bij zogeheten wederverstrekking, verbiedt de wet kortingen van meer dan 25% op alcohol en moeten webshops de leeftijdsgrens van 18 jaar beter controleren. Ook heeft de wet als doel alcohol gerelateerde verstoringen van de openbare orde terug te dringen.

De Alcoholwet geeft invulling aan beide doelstellingen door onder andere beperkingen te stellen aan de beschikbaarheid van alcohol. Zo mag er bijvoorbeeld niet worden verstrekt aan een jongere als niet is vastgesteld dat hij of zij 18 jaar of ouder is en de aanwezigheid van dronken personen is niet toegestaan in een horecagelegenheid of slijterij. Daarnaast sluit de wet ook bepaalde verkooppunten uit van het schenken en/of verstrekken van alcohol voor elders dan ter plaatse.

Handhavingsbeleid horeca en alcohol Dordrecht ²³

In het Handhavingsbeleid horeca en alcohol Dordrecht is vooraf bepaald hoe de gemeente toeziet en handhaaft. In de bijbehorende stappenplannen is bepaald welke sancties na verschillende type overtredingen worden opgelegd. Dit varieert van eerst waarschuwen bij lichte overtredingen tot zware maatregelen bij zeer ernstige overtredingen.

Algemene Plaatselijke Verordening (APV)

In artikel 2:48 lid 1 van de APV is het verboden op een openbare plaats alcoholhoudende drank te nuttigen indien dit gepaard gaat met gedragingen die de openbare orde verstoren, het woon- en leefklimaat aantasten of anderszins overlast veroorzaken.

In artikel 2:48 lid 2 van de APV is het voor personen boven de achttien jaar verboden op een openbare plaats, die deel uitmaakt van een door het college aangewezen gebied, alcoholhoudende drank te gebruiken of aangebroken flessen, blikjes en dergelijke met alcoholhoudende drank bij zich te hebben.

Alcoholwet verordening ²⁴

We kennen in Dordrecht commerciële horecabedrijven en paracommerciële rechtspersonen.²⁵ Paracommerciële rechtspersonen hebben vaak voordelen zoals subsidies, inzet van vrijwilligers of zelfs belastingvoordeel. Commerciële rechtspersonen hebben dit niet. Gemeenten moeten daarom volgens de Alcoholwet speciale regels opstellen voor paracommerciële rechtspersonen. Dit doen zij met een paracommerciële verordening. Deze verordening moet voorkomen dat er oneerlijke concurrentie ontstaat tussen de paracommerciële en de commerciële horeca.

In de verordening beschrijft de gemeente:

- de tijden waarop paracommerciële rechtspersonen (zwak-) alcoholhoudende drank mogen schenken;
- bij de paracommerciële rechtspersoon te houden bijeenkomsten van persoonlijke aard;

²³ Nota Handhavingsbeleid alcohol en horeca Dordrecht 2021

²⁴ Op het moment van schrijven van dit plan is er nog sprake van de Drank- en Horecaverordening. Op korte termijn wordt dit de Alcoholverordening, omdat de Drank- en Horecawet de Alcoholwet is geworden.

²⁵ Paracommerciële rechtspersonen zijn (met name) stichtingen en verenigingen die horeca-activiteiten verrichten die los staan van hun hoofddoel. Denk bijvoorbeeld aan wijk- en buurthuizen en kantines van sportverenigingen.

- bij de paracommerciële rechtspersonen te houden bijeenkomsten voor personen die niet of niet rechtstreeks bij de activiteiten van de rechtspersoon betrokken zijn.

Educatie over de Alcoholwet verordening met paracommerciële instellingen

Educatieve communicatie kan door uitleg van de regels, de argumenten voor deze regels en uitleg over mogelijke hulpmiddelen om na te kunnen leven. Dit is nodig als onduidelijkheid over (het belang van) de regels naleving in de weg staat. Uit signalen komt naar voren dat de huidige drank- en horecaverordening Dordrecht niet altijd even duidelijk is waardoor het naleefgedrag niet zo goed is. Om dit te verbeteren zullen we investeren in educatieve communicatie.

Voorwaarden stellen aan evenementen

Burgemeesters hebben de mogelijkheid om bij het verlenen van een ontheffing voor het schenken van zwak-alcoholhoudende drank bij een bijzondere gelegenheid (artikel 35 Alcoholwet) voorwaarden te verbinden aan die ontheffing. Op evenementen is de naleving van zowel de leeftijdsgrens als dronkenschap vaak ingewikkelder dan in de horeca. Factoren als schaalgrootte, tijdelijke personeelskrachten en het gebrek aan een structurele controlesystematiek bemoeilijken de naleving van de wetgeving.

Bij de samenwerking rond alcohol-, drugs- en tabaksbeleid voor een evenement is het de uitdaging om elkaar in een gezamenlijk doel te vinden: een leuk evenement waarbij zowel de wetten worden nageleefd en gehandhaafd als problemen met (overmatig) alcohol- en drugsgebruik worden voorkomen of beperkt.²⁶

4.3 Handhaving

De Alcoholwet heeft zowel een gezondheids- als een openbare orde en veiligheidsperspectief. Sinds 1 januari 2013 zijn we als gemeente verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van de wet en hebben daarmee een belangrijk instrument in handen om gezondheidsschade en verstoringen van de openbare orde te voorkomen.

Handhavingsprioriteiten

De focus van het toezicht ligt op de leeftijdsgrens en het voorkomen van. Het betreft onder andere de volgende bepalingen:

1. Leeftijdsgrens 18 jaar
 - a. Artikel 20, lid 1 Alcoholwet. Oftewel het bedrijfsmatig of anders dan om niet verstrekken van alcoholhoudende drank aan een persoon van wie niet is vastgesteld dat deze de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt. Eveneens wordt begrepen het verstrekken van alcoholhoudende drank aan een persoon van 18 jaar of ouder, welke kennelijk bestemd is voor een persoon van wie de leeftijd niet is vastgesteld.
 - b. Artikel 45 Alcoholwet (en artikel 45a Alcoholwet). Het verbod op het aanwezig hebben van alcohol onder de 18 jaar op voor publiek toegankelijke plaatsen.
2. Dronkenschap/doorschenken
 - a. Artikel 20, lid 4 Alcoholwet. Het verbod om personen in kennelijke staat van dronkenschap toe te laten in een horecazaak, op het terras of in een slijterij.
 - b. Artikel 20, lid 5 van Alcoholwet Het verbod om in kennelijke staat dienst te doen in een horecazaak, op het terras of in een slijterij.
 - c. Artikel 252 Wetboek van Strafrecht (in samenwerking met de politie). Verbod om personen in kennelijke staat van dronkenschap alcohol te verkopen of toe te dienen.
 - d. Artikel 453 Wetboek van Strafrecht (in samenwerking met de politie). Verbod om zich in kennelijke staat van dronkenschap op de openbare weg te bevinden.

²⁶ Trimbos heeft een leidraad voor gemeenten ontwikkeld om goede afspraken te kunnen maken.

Controles

Risico gestuurd toezicht

De toezichtcapaciteit van de gemeente wordt zo efficiënt mogelijk ingezet. Risico gestuurd toezicht vormt daarbij het uitgangspunt. Op basis van een risicoanalyse wordt voor elk verkooppunt van alcoholhoudende drank een risicoscore bepaald. Deze score is gebaseerd op het type bedrijf, risico's voor de omgeving, meldingen, naleving en gedrag van de ondernemer. Bedrijven met nagenoeg geen risico worden minder gecontroleerd. Bedrijven met een hogere risicoscore worden vaker gecontroleerd.

Controle bij alle paracommerciële instellingen in Dordrecht

In Dordrecht zijn ongeveer 60 paracommerciële instellingen gevestigd. Deze paracommerciële instellingen mogen zwak-alcoholhoudende drank schenken en bij deze instellingen komen veel jongeren als lid, vrijwilliger of bezoeker. De paracommerciële instellingen worden, net zoals de reguliere horeca, met een bepaalde frequentie gecontroleerd. De frequentie is afhankelijk van de gemaakte risicoanalyse en kan daarom voor elke paracommerciële instelling

Nalevingsonderzoek

Voor de controles op de leeftijdsgrens zet de GGD ZHZ in samenwerking met de gemeente het mysteriëshoponderzoek in. Hierbij worden jongeren ingezet om te constateren of de leeftijd goed wordt vastgesteld en of er al dan niet aan hen alcohol wordt verkocht of verstrekt. De testkopers doen pogingen om alcohol te kopen.

Ook voert de GGD een jeugdkaartonderzoek uit. Jongeren uit de regio Zuid-Holland Zuid wordt gevraagd naar populaire locaties waar zij zelf alcohol kunnen kopen. Hiermee worden de kansen op overtredingen beter in kaart gebracht. Waar geen of weinig jongeren komen is de kans op overtredingen kleiner.

Naar aanleiding van de resultaten wordt bepaald waar de extra focus komt te liggen voor het niet verstrekken van alcohol aan 18-minners. De resultaten van dit onderzoek worden begin 2022 verwacht.

4.4 Verbinding preventie - handhaving

Om het effect van afzonderlijke preventieve of handavingsinterventies te versterken worden deze zoveel mogelijk in samenhang ingezet. In onderstaande tabel hebben we alle activiteiten voor de periode 2022-2023 overzichtelijk op een rij gezet.

Regelgeving en handhaving zijn (hoofdzakelijk) gemeentelijke taken. Voor de uitvoering van de preventieve taken op het gebied van educatie (bewustwording en het bieden van handvatten) maken we gebruik van partners, met name de GGD ZHZ. Communicatie pakken we (deels) zelf op via de gemeentelijke social media kanalen en bijvoorbeeld de sportregisseurs.

	educatie	regelgeving	handhaving (en toezicht)
openbare ruimte / algemeen	<ul style="list-style-type: none"> • communicatie met landelijke campagnes, zoals IkPas en NIX18 	<ul style="list-style-type: none"> • verbod bezit alcohol onder de 18 jaar • verbod openbaar dronkenschap 	<ul style="list-style-type: none"> • toezicht bezit alcohol onder de 18 jaar • toezicht openbaar dronkenschap
alcoholverstrekkers (horeca, evenementen, detailhandel)	<ul style="list-style-type: none"> • communicatie over Alcoholwet en regels • trainingen barpersoneel 	<ul style="list-style-type: none"> • leeftijdsgrens • verbod op aanwezigheid dronken personen en doorschenken • aanvullende eisen t.a.v. ontheffing AW bij evenementen • prijsacties beperken (detailhandel) 	<ul style="list-style-type: none"> • toezicht leeftijdsgrens (met testkopers) • toezicht doorschenken/aanwezigheid dronken personen • Handhavingstappenplan
sportverenigingen en andere paracommerciële aanbieders	<ul style="list-style-type: none"> • communicatie over Alcoholwet en regels • trainingen barvrijwilligers • team:Fit aanpak • campagne NIX 18 sportclubs: Sportflight 'Wel Zo Sportief' 	<ul style="list-style-type: none"> • leeftijdsgrens • verbod op aanwezigheid dronken personen doorschenken • schenktijden beperken • schenken van sterke drank beperken 	<ul style="list-style-type: none"> • toezicht leeftijdsgrens (met testkopers) • toezicht doorschenken • toezicht schenktijden • toezicht sterke drank • Handhavingstappenplan
onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • de Gezonde School aanpak. Specifiek: het programma Helder op School 	<ul style="list-style-type: none"> • regels over NIX18 afhankelijk per onderwijsinstelling 	<ul style="list-style-type: none"> • toezicht op regels NIX18 afhankelijk per onderwijsinstelling
(aanstaande) ouders	<ul style="list-style-type: none"> • betrokkenheid aanpak Helder op School • communicatie over risico's van alcohol, opvoedvaardigheden, Alcoholwet en regels • communicatiecampagnes NIX18 Goed gesprek & Zien drinken, doet drinken. 	<ul style="list-style-type: none"> • ouderlijke regels over NIX18 	<ul style="list-style-type: none"> • ouderlijk toezicht op regels NIX18

Belangrijkste literatuur en bronnen

- Expertisecentrum Alcohol (2020). *Dossier Alcohol en jongeren*. Utrecht: Trimbos-instituut. Geraadpleegd van expertisecentrumalcohol.nl, 26 november 2020.
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G. & Giesbrecht, N. (2010). *Alcohol: no ordinary commodity: Research and public policy*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Bureau Objectief (2020a). *Handreiking Toezicht Drank- en Horecawet*. Geraadpleegd van www.toezichtdhw.nl, december 2020.
- Bureau Objectief (2020b). *Landelijk onderzoek naar de naleving van de leeftijdsgrens bij alcoholverkoop aan minderjarigen in 2020*. Nijmegen: Bureau Objectief.
- Dorsselaer, S. van, Beurs, D. de & Monshouwer, K. (2020). *Middelengebruik onder studenten van 16-18 jaar op het MBO en HBO 2019*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Monshouwer, K. Pol, P. van der, Drost, Y.C., & Laar M.W. van (2016). *Het grote uitgaansonderzoek 2016. Uitgaanspatronen, middelengebruik en preventieve maatregelen onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Nationaal Preventieakkoord (2018). *Nationaal Preventieakkoord. Naar een gezonder Nederland*. 's-Gravenhage: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Nijkamp, L., Smeets, L., Greeff, J. de, Scholten, K. & Voorham, L. (2020). *Dronkenschap en doorschenken. De impact en aanpak van dronkenschap en doorschenken in het uitgaansleven*. Factsheet. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Rombouts, M., Dorsselaer, S. van, Scheffers, T., Tuithof, M., Kleinjan, M. & Monshouwer, K. (2020a). *Jeugd en riskant gedrag 2019. Kernegegevens uit het Peilstationsonderzoek Scholieren*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Smit, K., Monshouwer, K., Leeuwen, L. van, & Voogt, C. (2020) – [Zien drinken doet drinken](#). *De invloed van de zichtbaarheid van alcohol in de sociale omgeving op kennis, opvattingen en gebruik van alcohol door jongeren*. Literatuuroverzicht. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Tuithof, M., Monshouwer, K., Aalten, J. van & Dorsselaer, S. van (2018). *Alcoholgebruik onder volwassenen in Nederland. Kerncijfers 2018*. Utrecht: Trimbos-instituut.